

Stefan Szałach

Kształcenie młodzieży na rzecz bezpieczeństwa – wybrane aspekty

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 3, 146-156

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stefan SZALACH

Koszalińska Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych

KSZTAŁCENIE MŁODZIEŻY NA RZECZ BEZPIECZEŃSTWA – WYBRANE ASPEKTY

Aktualnie prowadzone dyskusje obejmują również tematykę bezpieczeństwa, która nierozłącznie związana jest z procesami funkcjonowania społeczeństwa w kraju i na świecie. Współczesne bezpieczeństwo Polski warunkowane jest przez procesy polityczne, gospodarcze, informacyjne zachodzące na całym świecie.

Na początku XXI wieku, w dobie rewolucji technologicznej, należy myśleć o państwie nie tyle w kategoriach wojny, lecz w kategoriach pokoju, gospodarki, demografii czy właśnie edukacji.

Bezpieczeństwo jest wartością najważniejszą, jeśli chodzi o egzystencję każdego człowieka, i można zaryzykować twierdzenie, że jako podstawowe dobro powinno być przedmiotem najwyższej uwagi w zarządzaniu na każdym szczeblu. W polskim systemie obronności zadania ochrony ludności spoczywają na wielu ośrodkach i strukturach władzy oraz administracji, a więc i na samorządach odpowiedzialnych również za współfinansowanie oświaty. Przygotowanie do wykonywania tychże zadań przebiega w ramach kształcenia młodzieży na rzecz bezpieczeństwa w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i liceach, w tym szczególnie profilowanych wojskowo. Według J. Świniarskiego „...bezpieczeństwo jest podstawową wartością dla jednostki i zbiorowości społecznej. Bezpieczeństwo jest potrzebą motywującą do działania i warunkuje rozwój wszystkich grup społecznych”.¹

Zdaniem R. Jakubczak i J. Marczak udział społeczeństwa w obronie wartości narodowych winien obejmować:

1. Stałą i systematyczną *edukację obronną w szkołach*, uczelniach, w proobronnych organizacjach pozarządowych oraz w wojsku.
2. *Wychowanie patriotyczno–obronne młodzieży*.
3. Uczestnictwo w kształtowaniu polityki obronnej na wszystkich szczeblach struktury władzy.
4. *Samoobronę* jako powszechną formę obrony narodowej polegającą na samorzutnym organizowaniu się ludzi w miejscu zamieszkania dla przeciwstawienia się zagrożeniom życia i zdrowia, mienia i środowiska, wynikającym z działalności człowieka.
5. *Uczestnictwo w pozarządowych strukturach obrony narodowej*.
6. Świadczenia osobiste i rzeczowe na rzecz obrony narodowej.
7. Finansowanie wydatków obronnych w ramach podatków, składek na fundacje obronne.
8. *Pielęgnowanie i popularyzowanie polskich tradycji obronnych*.
9. *Ochronę środowiska naturalnego*.²

¹ J. Świniarski, *Ekonomia wojenna i ekonomia pokojowa w systemie ogólnej teorii bezpieczeństwa*, (w:) *Ekonomika wojskowa i logistyka wojskowa – podobieństwa i różnice*. Materiały z sympozjum. AON. Warszawa 1998

² R. Jakubczak, J. Marczak (red.), *Podstawy bezpieczeństwa Polski w erze globalizacji*. AON. Warszawa 2008, s. 107

Wśród wielu zadań **edukacyjnych** w klasach profilowanych wojskowo – na przykładzie Liceum Ogólnokształcącego należącego do Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Tychowie - należy wymienić przygotowanie młodych ludzi w wiedzę, umiejętności i kompetencje umożliwiające sprawne działanie w sytuacjach wystąpienia zagrożeń życia i zdrowia.

Współczesna teoria kształcenia według W. Okonia³ wiąże je z rozwojem całej osobowości poprzez system działań umożliwiający uczącemu/uczącym się:

- poznanie świata;
- przygotowanie się do zmieniania świata poprzez rozwój fizyczny i umysłowy;
- ukształtowanie indywidualnej osobowości poprzez rozwój twórczych postaw oraz osobistego stosunku do wartości.

Zatem kształcenie obejmuje nie tylko sferę intelektualną, ale i emocjonalną oraz działania praktyczne.

1. Bezpieczeństwo człowieka

Zmiany ustrojowe, społeczne oraz proces globalizacji przyczyniły się do zmiany terminu bezpieczeństwa, które przeszło swego rodzaju ewolucję od bezpieczeństwa opartego na państwie do bezpieczeństwa pojedynczego obywatela.

Zdaniem Michała Brzezińskiego takie dodatnie spojrzenie na problem bezpieczeństwa powoduje jego otwarcie i wymusza dalsze studia. „Zamiast wąskiego i zamkniętego oglądu proponuje spojrzenie szerokie, opierające się na następującym założeniu: życie nie polega tylko na samym istnieniu, lecz przede wszystkim na rozwoju, oznaczającym realizację określonych celów, nadającym życiu wartość, uzasadniającym potrzebę istnienia”.⁴ Idąc dalej za M. Brzezińskim, który zebrał w swojej pracy myśli wielu naukowców i przedstawił je w następującej formie. „Powszechnie podkreśla się, że bezpieczeństwo jest potrzebą motywującą do działania, która ma znaczenie podstawowe – pierwotne, elementarne, egzystencjalne, naczelne. Warunkuje istnienie i rozwój człowieka oraz wszystkich grup społecznych. Jej niezaspokojenie powoduje niepokój, destabilizuje tożsamość i funkcjonowanie.”⁵ Ciekawej syntezy postrzegania bezpieczeństwa dokonał w formie tabeli C. Rutkowski.

Tabela nr 1: Stare i nowe wyzwania – problemy bezpieczeństwa.⁶

WCZORAJ, DZIŚ	DZIŚ, JUTRO
zagrożenia MILITARNE	zagrożenia POZAMILITARNE
PRZEWIDYWALNOŚĆ	NIEPRZEWIDYWALNOŚĆ
destrukcja LUDZI	destrukcja SYSTEMÓW
MASOWOŚĆ działań	SELEKTYWNOŚĆ działań
SYMETRIA	ASYMETRIA
CIĄGŁOŚĆ procesów, działań	TURBULENCYJNOŚĆ
forma podstawowa: OBRONA	forma podstawowa: OCHRONA

³ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2004, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 200

⁴ M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, Dom wyd. ELIPSA, Warszawa 2009, s. 28

⁵ Ibidem, s. 29

⁶ P. Sienkiewicz [red.], *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego, Bezpieczeństwo 2010*, Tom I, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010, s. 144

WCZORAJ, DZIŚ	DZIŚ, JUTRO
REAGOWANIE, ODPOWIEDZI	KSZTAŁTOWANIE, KREACJA
podmioty PAŃSTWOWE	POZAPAŃSTWOWE
motywy POLITYCZNE	motywy EKONOMICZNE
czynnik rażenia: MATERIA	czynnik rażenia: ENERGIA
główny realizator: SIŁY ZBROJNE	główny realizator: SIŁY CYWILNE

J. Kukułka wysuwa postulat „... że jeżeli bezpieczeństwo państwa oznacza pewność przetrwania, posiadania i rozwoju państwa wśród innych państw, to nie wolno zawężać go do aspektów wojskowych, które tworzą tylko jedno z zagrożeń bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego.”⁷

Dlatego człowiek, aby zapewnić trwanie i przetrwanie samego siebie, systemu, czy społeczeństwa, którego jest przedstawicielem musi podejmować działania w wielu dziedzinach życia zwiększające te szanse. Ponadto musi podejmować trud doskonalenia społecznych form tej działalności.

2. Współczesne zagrożenia

Każdy tworzony czy funkcjonujący system bezpieczeństwa nakierowany jest na ograniczanie obaw ludzkich przed tym co niesie przyszłość. Jednak, pomimo podejmowanych trudów można postawić tezę, że zapewnienie całkowitego bezpieczeństwa jest niemożliwe. Dynamiczne zmiany zachodzące w sferach życia człowieka (polityka, cywilizacja techniczna oraz odkrycia naukowe) implikują zwiększenie znaczenia problemu bezpieczeństwa. Świat współczesny jawi się nam jako obszar nieograniczonych wprost możliwości kreowania modeli życia jednostkowego i społecznego. Jest to świat rozwiniętej techniki i komunikacji, świat ofert, które są każdemu powszechnie dostępne (mass media, Internet, podróże). Można uznać, że jest to świat wielkich możliwości, które jednak mogą nieść ze sobą wielkie zagrożenia. Wokół siebie funkcjonują różni ludzie z różnymi aspiracjami, poglądami i filozofią życia. Zdaniem Z. Baumana „Ten fascynujący świat różnorodności i możliwości potrafi być jednak zarazem światem bezwzględny i okrutny, rodzącym poczucie zagrożenia czy niebezpieczeństwa. Często opiera się na regułach ekonomii pieniądza, wymusza dążenie do sukcesu drogą rywalizacji, kreuje społeczny podział na wygranych i przegranych, kreuje on wreszcie atomizację społeczną, wzajemną obojętność i nie do końca zrozumiałą – brutalność i agresję.”⁸

O ile zagrożenia czasu „W” będą działaniami zaplanowanymi, to w charakterze zagrożeń czasu „P” należy dopatrywać się niekiedy przypadkowości wynikających z błędów ludzkich. Nasze możliwości w przewidywalności wystąpienia zagrożeń powinny polegać na umiejętności wykorzystania doświadczeń i wyciąganie wniosków z przesłanek.

Zdecydowana większość naukowców i publicystów jako największe zagrożenia wpływające na bezpieczeństwo uznaje:

- przestępczość zorganizowaną;
- terroryzm;

⁷ J. Kukułka, *Politologiczne podejście do pokoju*, (w:) J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 172

⁸ Z. Bauman, *Spółczesność w stanie obłąkania*, (w:) M. Rybakowski (red.), *Bezpieczeństwo człowieka, konteksty i dylematy*, UZ. Zielona Góra, s. 99

- zagrożenia cybernetyczne;
- nacjonalizmy i konflikty etniczne;
- zagrożenia ekologiczne;
- zagrożenia ekonomiczne.⁹

3. Edukacja dla bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo jest problemem ponadczasowym, który dotyczy nas wszystkich zarówno pojedynczego człowieka, jak i całego społeczeństwa, wymagających rozwiązań systemowych. Zdaniem Kazimierza Żegnałki „...zależy ono przede wszystkim od odpowiednio zorganizowanej i prowadzonej działalności edukacyjnej.”¹⁰ Procesowi edukacyjnemu z założenia poddawane jest młode pokolenie określane mianem przyszłości narodu.

Systematyczne i zrównoważone kształcenie dzieci i młodzieży procentuje, pozwalając jednocześnie zapobiegać zagrożeniom i minimalizować koszty walki z ich skutkami.

Któż zatem lepiej przygotowuje rzeszę ludzi sprawnie działających w zakresie niwelowania i przeciwdziałania wszelakim zagrożeniom, jak nie **szkoła**. Zasadnym staje się stwierdzenie Bogdana Suchodolskiego iż, „Intelektualne dojrzewanie młodzieży” powinno dokonywać się poprzez „współdziałanie zdyscyplinowanego zdobywania wiedzy o faktach i prawach z żywiołowym doświadczeniem rzeczywistości przez „obserwacyjny” kontakt z nią i przez własne działanie,”¹¹ ponadto „... charakteryzując główne zadania stojące przed wychowaniem młodego pokolenia, określa, co składa się na wychowanie patriotyczne zarówno w sensie przywiązania do ojczyzny, jak i gotowości do jej obrony.”¹²

We współczesnej polskiej szkole są podejmowane działania w zakresie kształcenia i wychowania na rzecz bezpieczeństwa, które stanowią integralną część systemu edukacji.

Zdaniem A. Milerskiego i B. Śliwerskiego, „edukacja to ogół oddziaływań między generacyjnych służących formowaniu całokształtu zdolności życiowych człowieka (...) czyniących z niego istotę dojrzałą świadomie realizującą się, „zadomowioną” w danej kulturze, zdolną do konstruktywnej krytyki i refleksyjnej afirmacji”.¹³ Natomiast W. Okoń określa, że „edukacja to ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, przede wszystkim dzieci i młodzieży – stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych”.¹⁴

Definicja M. Kucharskiego bardziej precyzyjną dziedzinę edukacji w zakresie bezpieczeństwa, to edukacja obronna przedstawiana jako „ogół procesów oświatowo-wychowawczych, realizowanych głównie przez rodzinę, szkołę, wojsko, kościoły, środki masowego komunikowania, organizacje społeczne i stowarzyszenia, zakłady pracy oraz specjalnie powołane instytucje,

⁹ P. Sienkiewicz (red.), *Metodologia badań bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 144

¹⁰ K. Żegnałek, *Dydaktyka obronna*. Warszawa 2001, s. 11

¹¹ B. Suchodolski (w:) Z. Krzysztożek, *Wychowanie społeczne*, PZWS. Warszawa 1964, s. 13

¹² B. Suchodolski (w:) S. Mazur (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa*, Materiały międzynarodowej konferencji naukowej. Katowice 2006, s. 26

¹³ B. Milerski, B. Śliwerski (red.): *Leksykon PWN, Pedagogika*. Warszawa 2000

¹⁴ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 1996

ukierunkowanych na kształtowanie systemu wartości i upowszechnianie wiadomości ważnych dla bezpieczeństwa kraju.”¹⁵

Edukacja obronna obejmuje w swoim zakresie zagadnienia związane z elementami systemów militarnych, policyjnych czy ratowniczych. Jednak proces kształcenia na rzecz bezpieczeństwa, który oprócz kształtowania umiejętności samoobrony i obrony powinien przyczyniać się do formowania również takich ważnych cech jak: humanizm, szybkie i samodzielne podejmowanie decyzji, udzielanie pomocy innym i sobie. Realizacja tych działań powinna być skorelowana z wartościami przekazywanymi podczas zajęć z innych przedmiotów.¹⁶

Szeroko pojęta działalność wychowawcza jest oparta na postawach patriotycznych, silnego poczucia obywatelskiego, opartego na wartościach moralnych, służących obronie zdrowego stylu życia i dbaniu o własne środowisko i otoczenie. Edukacja oparta na takich zamierzeniach ma zadanie łączyć wysiłki pedagogiczne nauczycieli różnych przedmiotów w jeden zasadniczy – wykształcić absolwenta, który będzie gotów do przeciwdziałania zagrożeniom i niwelowaniu ich negatywnych skutków.

System oświaty stara się obecnie dostosować swoje działania do potrzeb wynikających z funkcjonowania w realnym świecie. Kształcenie społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa jest planowane i realizowane na różnych szczeblach systemu edukacji, jak i poza nim. Jednak, główny wysiłek powinien być zwrócony ku młodszemu pokoleniu. Gdyż dzisiejsza młodzież będzie kreowała stosunki społeczne, a prezentowane przez nią wartości i sposoby myślenia wpływać będą na ich zachowanie w dorosłym życiu.

System oświaty w zakresie kształtowania bezpieczeństwa dokonał przez ostatnie lata wielu przemian chociażby to, iż żadna instytucja państwowa nie ma monopolu na bezpieczeństwo, a ono najbardziej zależne jest od naszych postępowañ. Podnoszenie tej świadomości jest jednym z głównych zadań oświaty w zakresie budowania bezpieczeństwa.

W systemie oświatowym dokonały się zmiany w celach, treściach i przedmiotach nauczania podejmujących treści walki z zagrożeniami. Obecnie do polskiego systemu oświatowego wprowadzono nowy przedmiot „Edukacja dla bezpieczeństwa” (od września 2012r.). W I etapie kształcenie na rzecz bezpieczeństwa w klasach I-III szkół podstawowych jest oparte na kształceniu zintegrowanym rozbudowanym o elementy bezpieczeństwa i ratownictwa. Natomiast w II etapie, w klasach IV-VI wprowadzono programy wychowawcze oparte na elementach wychowania prozdrowotnego. W gimnazjum realizowany jest III etap „Edukacja obronna” i IV etap (klasy ponadgimnazjalne I-III) „Edukacja dla bezpieczeństwa”.

Strukturę edukacji dla bezpieczeństwa w obecnym systemie oświaty ujęto w tabeli.

¹⁵ M. Kucharski, *Edukacja obronna*. Warszawa 2002, s. 89

¹⁶ J. Kunikowski, *Edukacja obronna czy edukacja dla bezpieczeństwa*, „Myśl Wojskowa” nr 4/2006, s. 117-118

Tabela nr 1: Struktura kształcenia na rzecz bezpieczeństwa w systemie oświaty.¹⁷

ETAPY EDUKACYJNE		FORMA KSZTAŁCENIA	TREŚCI KSZTAŁCENIA	ZAKRES GODZIN
SZKOŁA PODSTAWOWA	ETAP I Klasy I - III	Kształcenie zintegrowane	Elementy bezpieczeństwa i ratownictwo	– 16 godzin
	ETAP II Klasy IV - VI	Programy wychowawcze	Elementy wychowania prozdrowotnego, bezpieczeństwa i ratownictwa	– 22 godziny
GIMNAZJUM	ETAP III Klasy I - III	Kształcenie przedmiotowe: Edukacja dla bezpieczeństwa	Ścieżka edukacyjna „Edukacja obronna”	– 38 godzin
SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE	ETAP IV Klasy I - III	Kształcenie przedmiotowe: Przysposobienie obronne	Przysposobienie obronne / w 2012 r zmieniono na Edukację dla bezpieczeństwa jako kontynuacja III Etapu Gimnazj.	– 76 godzin

UWAGA: Na wszystkich etapach zalecana jest szeroko rozumiana współpraca, oparta na współdziałaniu i profesjonalnej pomocy szkołom którą udzielają: Państwowa Straż Pożarna, Policja, Wojsko, PCK, służba zdrowia, organizacje społeczne.

Obecny system oświatowy w zakresie działalności na rzecz bezpieczeństwa zakłada, że efektem przeobrażeń w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa wśród dzieci i młodzieży powinno być ich przygotowanie do przeciwdziałania zagrożeniom/cywilizacyjnym i militarnym/ oraz umiejętnego minimalizowania ich skutków.

Uogólniając rozważania o bezpieczeństwie człowieka wnieść można, że:

1. Człowiek, aby zapewnić trwanie i przetrwanie samego siebie czy systemu, społeczeństwa, którego jest przedstawicielem musi podejmować działania na rzecz bezpieczeństwa w wielu dziedzinach życia zwiększające te szanse.
2. Bezpieczeństwo powinniśmy rozpatrywać jako wartość ogólnoludzką, ale i wspólnotową, zapewniającą przetrwanie każdego człowieka, jak i jego świata.

¹⁷ T. Siuda (red.), *Kształcenie i wychowanie młodzieży na rzecz bezpieczeństwa, Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”. Warszawa 2008, s. 41

3. Kształcenie społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa jest planowane i realizowane na różnych szczeblach systemu edukacji, jak i poza nim.
4. Podnoszenie świadomości, że brak zagrożeń jest najbardziej zależny od naszych postępowań staje się jednym z głównych zadań oświaty w zakresie budowania bezpieczeństwa.
5. Na wszystkich poziomach kształcenia na rzecz bezpieczeństwa zalecana jest szeroko rozumiana współpraca oparta na współdziałaniu i profesjonalnej pomocy szkołom udzielana przez Państwową Straż Pożarną, Policję, Wojsko, PCK, służbę zdrowia, organizacje społeczne.
6. Warunkiem niezbędnym do poczucia bezpieczeństwa ucznia w szkole są właściwie budowane relacje pomiędzy podmiotami edukacji szkolnej.

4. Jak powstawały szkoły profilowane wojskowo

Ludzkie istnienie jest zależne od wielu czynników o charakterze społecznym i przyrodniczym, a rozwój cywilizacyjny powoduje, że zagrożenia pojawiają się niemal w każdej dziedzinie. Zatem wprowadzanie elementów kształcenia na rzecz bezpieczeństwa na każdym etapie edukacji należy uznać za priorytetowe.

Szczególnym przykładem takiej działalności edukacyjnej było przeprowadzenie eksperymentu pedagogicznego dwóch ministerstw: obrony narodowej i edukacji w roku 1998, polegającego na utworzeniu klas o profilu przysposobienia wojskowego. „Jego celem było wypracowanie nowego, racjonalnego systemu szkolenia obronnego młodzieży, pozwalającego na pozyskanie dla Sił Zbrojnych przysposobionych wojskowo absolwentów szkół ponadpodstawowych. Idea eksperymentu była ściśle związana z ówczesną koncepcją dynamicznego rozwoju wojsk Obrony Terytorialnej.”¹⁸

Zdaniem wielu jej obserwatorów między innymi M. Kloczkowskiego który, twierdził że: „Analiza zebranych opinii i wyników badań socjologicznych wykazała, że eksperyment wykazał słuszność podejmowanych starań w zakresie spożytkowania zapasu i chęci młodzieży do podejmowania trudu i czynnego uczestnictwa w przyswajaniu wiedzy i umiejętności zachowania się w sytuacjach kryzysowych, sprzyjał formowaniu postaw obywatelskich oraz systemu wartości odnoszących się do zagadnień szeroko rozumianej obronności. Należy stwierdzić, że eksperyment ten był ciekawym i pouczającym doświadczeniem pedagogicznym. Poszerzając ofertę edukacyjną, pozwolił znacznej grupie młodzieży realizować swoje zainteresowania problematyką obronną, jednocześnie kształtując postawy odpowiedzialności obywatelskiej. W trakcie eksperymentu kształtował się żywy i prężny ruch społeczny na rzecz promocji wojska, obronności i bezpieczeństwa powszechnego, dający młodzieży okazję do poszerzenia wiedzy oraz kształtowania wielce przydatnych - jak się okazało - umiejętności w tym zakresie. Doświadczenia związane z przygotowaniem społeczeństwa do skutecznego radzenia sobie w sytuacji zagrożenia, np. powodzią, pożarami, katastrofami ekologicznymi, wypadkami komunikacyjnymi oraz terroryzmem potwierdzają, że edukacja w tej dziedzinie powinna mieć charakter powszechny.”¹⁹

¹⁸ M. Kaliński, *Ochotnicze szkolenie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej u progu XXI wieku*. (w:) M. Kaliński, J. Tomiło (red.): *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, cz. 5. Warszawa 2000, s. 183-184

¹⁹ Por. M. Kloczkowski, *Efektywność eksperymentu z klasami profilowanymi wojskowo w szkołach ponadgimnazjalnych*. WBBS. Warszawa 2003

Pomimo zakończenia eksperymentu z klasami profilowanymi wojskowo, proces edukacji wojskowej w systemie oświaty nie zakończył się lecz nabrał charakteru proobronnego, a szkoły widząc duże zainteresowanie²⁰ rodziców i młodzieży tym kierunkiem edukacji tworzyły w swoich placówkach takie profile. Jedną z takich szkół jest Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych /ZSP/ im. prof. Radomskiego w Tychowie.

5. Cel i problem główny oraz kilka wybranych wyników badań

Koszalińska Wyższa Szkoła nauk Humanistycznych przeprowadziła badania (na przełomie 2011/2012), których głównym celem było określenie poziomu przygotowania uczniów w zakresie wykorzystania wiedzy i umiejętności niezbędnych do racjonalnych zachowań w przypadku wystąpienia zagrożeń. Określenie powyższego celu umożliwiło sformułowanie głównego problemu badawczego: w jakim zakresie ZSzP w Tychowie wyposaża uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające im skuteczne przeciwdziałanie i reagowanie w sytuacjach wystąpienia zagrożeń?

Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego i monografii pedagogicznej. Badaniami objęto 120 osób, w tym 36 uczniów, 66 absolwentów i 18 nauczycieli.

Kilka wybranych wyników z badań:

I. Uczniowie:

1. W przypadku zagrożenia w szkole poinformowałbym (podaj w kolejności rang od 1-4):

a) wychowawcę klasy	-	98%
b) rodziców	-	90%
c) pedagoga	-	82%
d) dyrektora	-	30%

2. Jakie widzisz współczesne główne zagrożenia dla bezpieczeństwa (rangi 1-3):

a) terroryzm	-	90%
b) klęski żywiołowe	-	88%
c) wojna	-	66%

3. Jakie masz obawy przed udzielaniem pomocy poszkodowanym:

a) boję się, że zaszkodzę	-	21%
b) nie wiem, czy potrafię	-	3%
c) boję się odpowiedzialności	-	2%

II. Uczniowie i absolwenci:

4. Jak ocenia Pan/i poziom wiadomości i umiejętności nabytych w szkole w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom:

a) bdb	-	15% absolwentów i 12% uczniów,
b) db	-	55% absolwentów i 46% uczniów,
c) dst	-	30% absolwentów i 42% uczniów.

²⁰ W świetle badań społecznych prowadzonych pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku ponad 20% młodzieży szkolnej deklarowało zainteresowanie tą problematyką (w:) MON, Eksperyment z klasami profilowanymi wojskowo, Warszawa 2002 r.

5. Czy w przypadku potrzeby udzieliłby Pan/i pomocy osobom poszkodowanym:
a) tak	-	95% absolwentów i 82% uczniów,
b) nie	-	4% absolwentów i 6% uczniów,
c) pozostali	-	nie mam zdania.
6. Czy uważa Pan/i, że stosunek (proporcja) zajęć teoretycznych do praktycznych w kształceniu na rzecz bezpieczeństwa jest:
a) właściwy	-	38% absolwentów i 36% uczniów,
b) zbyt dużo zajęć teoretycznych	-	45% absolwentów i 46% uczniów,
c) zbyt mało zajęć teoretycznych	-	15% absolwentów i 16% uczniów,
d) reszta	-	nie mam zdania.
7. Jak ocenia Pan/i poziom wymagań przez nauczycieli w zakresie wiedzy i umiejętności dotyczących bezpieczeństwa:
a) wysoki	-	36% absolwentów i 44% uczniów,
b) średni	-	50% absolwentów i 46% uczniów,
c) niski	-	4% absolwentów i 2% uczniów,
d) reszta	-	nie mam zdania.
8. Co należy zmienić w programie nauczania, aby poprawić poziom kształcenia na rzecz bezpieczeństwa:
a) więcej zajęć praktycznych
i 32% uczniowie	-	38% absolwenci
b) więcej zajęć z wojskiem, policją, strażą pożarną
i 28% uczniowie	-	24% absolwenci
c) więcej zajęć z pomocy przedmedycznej
i 26% uczniowie	-	18% absolwenci
d) więcej zajęć z samoobrony
i 10% uczniowie	-	5% absolwenci

Wnioski ogólne z badań

Z przeprowadzonej analizy zebranego materiału badawczego wynikają następujące wnioski:

1. W przedmiocie „Edukacja dla bezpieczeństwa” - w zakresie doskonalenia programu nauczania - należy zmniejszyć o ok. 30% liczbę godzin teoretycznych na korzyść zajęć praktycznych.
2. Lepszemu przygotowaniu uczniów klas profilowanych wojskowo na rzecz bezpieczeństwa musi służyć ciągła ewaluacja procesu kształcenia.
3. Optymalizację procesu kształcenia młodzieży na rzecz bezpieczeństwa należy poszukiwać w stosowaniu metod z grupy aktywizujących oraz w wykorzystywaniu nowoczesnych środków dydaktycznych dobranych do realizacji treści programowych.
4. Osiągnięcie lepszego przygotowania uczniów do funkcjonowania w systemie bezpieczeństwa, pozostaje w ścisłym związku z podnoszeniem ich świadomości w zakresie współczesnych zagrożeń. Największe zagrożenie dla bezpieczeństwa młodzież głównie postrzega ze strony terroryzmu i klęsk żywiołowych.

5. Doskonaleniu procesu kształcenia uczniów na rzecz bezpieczeństwa w ZSzP w Tychowie musi sprzyjać szersza współpraca z instytucjami działającymi na rzecz bezpieczeństwa.
6. Diagnoza zagrożeń i profilaktyka w tym zakresie przyczyniają się do poprawy poziomu bezpieczeństwa i stanu świadomości społecznej.

Streszczenie

Udział społeczeństwa w kształtowaniu wartości jaką jest bezpieczeństwo narodowe obejmuje m. in. stałą i systematyczną edukację w szkolnictwie podstawowym i średnim, w tym szczególnie w liceach profilowanych wojskowo. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Tychowie - jako jedna z wielu tego typu placówek w Polsce - realizuje proces kształcenia młodzieży zainteresowanej służbami w resorcie obrony starając się przybliżyć charakter tych służb, dbając jednocześnie o ogólny rozwój uczniów. Prowadzoną działalność edukacyjną – wymagającą ciągłej ewaluacji - realizuje na bazie odpowiedzialności za ich życie i zdrowie w trosce o świadome przestrzeganie norm społecznych i przepisów prawa oraz umiejętności pomocy innym. Istotnym elementem jest potencjał młodych ludzi, którzy dobrze wykształceni będą mogli przez wiele lat działać na rzecz bezpieczeństwa narodowego.

Summary

Public participation in shaping the value of which is national security includes among others. the constant and systematic education in primary and secondary education, especially in high profile military. Team Schools in Tychowo as one of many such establishments in Poland - implement training process in the Ministry of Defense services concerned youth trying to bring closer the nature of these services, while ensuring the overall development of students. Carried out educational activity - that requires continuous evaluation - implement based on responsibility for their life and health in the interest of compliance with social norms and law-aware and help others. An important element is the potential of young people, who are well educated will be able to for many years work towards national security.

Bibliografia

1. Brzeziński M., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, Dom wyd. ELIPSA. Warszawa 2009
2. Jakubczak R., Marczak J. (red.), *Podstawy bezpieczeństwa Polski w erze globalizacji*. AON. Warszawa 2008
3. Kaliński M., *Ochotnicze szkolenie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej u progu XXI wieku*, (w:) M. Kaliński, J. Tomiło (red.): *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, cz. 5. Warszawa 2000
4. Kloczkowski M., *Efektywność eksperymentu z klasami profilowanymi wojskowo w szkołach ponadgimnazjalnych*. WBBS. Warszawa 2003
5. Kucharski M., *Edukacja obronna*. Warszawa 2002
6. Kukułka J., *Politologiczne podejście do pokoju*, (w:) J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*.
7. Kunikowski J., *Edukacja obronna czy edukacja dla bezpieczeństwa*, „Myśl Wojskowa” nr 4/2006

8. Milerski B., Śliwerski B. (red.): *Leksykon PWN, Pedagogika*. Warszawa 2000
9. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 2004
10. Pawelski L., *Perspektywy życiowe młodzieży – kierunki działań*, (w:) Nauczyciel kraju ojczystego, (red.) L. Pawelski, B. Urbanek, PSNT. Szczecinek 2012
11. Rybakowski M. (red.), *Bezpieczeństwo człowieka. Konteksty i dylematy*, UZ. Zielona Góra 2006
12. Sienkiewicz P. (red.), *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, Bezpieczeństwo 2010, tom I, Akademia Obrony Narodowej. Warszawa 2010
13. Siuda T. [red.], *Kształcenie i wychowanie młodzieży na rzecz bezpieczeństwa, Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”. Warszawa 2008
14. Skrzypniak R., *Zbiory wartości wychowawczych nauczycieli i uczniów ze zróżnicowanych poziomów edukacyjnych*, ZN nr 3 KWSNH, Koszalin 2009
15. Suchodolski B. (w:) Z. Krzysztozek, *Wychowanie społeczne*, PZWS. Warszawa 1964
16. Suchodolski B. (w:) S. Mazur (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa*, Materiały międzynarodowej konferencji naukowej. Katowice 2006
17. Szalach S., *Podstawowy zakres wiedzy z metodyki nauczania*, WSOWPL. Koszalin 1997
18. Szalach S., *Rozwijanie kompetencji emocjonalnych za pomocą nawyków skutecznego działania*, (w:) Z edukacją w przyszłość (red.) L. Pawelski, PSNT. Szczecinek 2011
19. Szalach S., *Zasady skutecznego działania warte zainteresowania*, (w:) Regionalizm i twórczość w edukacji, (red.) K. Denek, L. Pawelski, SSWCB. Szczecinek 2011
20. Świniarski J., *Ekonomia wojenna i ekonomia pokojowa w systemie ogólnej teorii bezpieczeństwa*, (w:) *Ekonomika wojskowa i logistyka wojskowa – podobieństwa i różnice*. Materiały z sympozjum. AON. Warszawa 1998
21. Żegnałek K., *Dydaktyka obronna*. Warszawa 2001